Vleermuizen inventariseren rond Baarn en Soest in 2011

Eric Jansen

2011
Rapport van de Zoogdiervereniging
In opdracht van de Provincie Utrecht

Vleermuizen inventariseren rond Baarn en Soest in 2011

Rapport nr.:	2011.47
Datum uitgave:	30 november 2011
Auteur:	E.A. Jansen
Illustraties:	B. van Noort (kaft), D.E.H. Wansink
Productie	**Zoogdiervereniging** Bezoekadres: Toernooiveld 1 6525 ED Nijmegen Postadres: Postbus 6531 6503 GA Nijmegen Tel.: 024 7410500 info@zoogdiervereniging.nl www.zoogdiervereniging.nl
Gegevens opdrachtgever:	Provincie Utrecht Pythagoraslaan 101 3508 TH Utrecht
Contactpersoon opdrachtgever:	Herbert Kuyvenhoven

Dit rapport kan geciteerd worden als:
Jansen, E.A., 2011. Vleermuizen inventariseren rond Baarn en Soest in 2011. Rapport 2011.47. Zoogdiervereniging, Nijmegen.

De Stichting VZZ, onderdeel van de Zoogdiervereniging, is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de Zoogdiervereniging; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.
Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en de Zoogdiervereniging, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

© Zoogdiervereniging

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING 3

2 WERKWIJZE 5

3 RESULTATEN..... 7

4 CONCLUSIE 9

1 INLEIDING

In het kader van Zoogdieratlas.nl is eind 2009 begonnen met het in kaart brengen van het voorkomen van in het wild levende zoogdieren in de provincie Utrecht. Gedurende twee jaar worden waarnemingen van zoogdieren verzameld en in een databank bijeengebracht. De databank wordt vervolgens aan de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) toegevoegd en wordt, samen met databanken van de andere provincies, verwerkt tot een Atlas van de Nederlandse zoogdieren, een publicatie in de serie Fauna van Nederland. Tussentijdse overzichten van het voorkomen van zoogdieren per provincie worden op de website www.zoogdieratlas.nl getoond.

Bij het verzamelen van waarnemingen spelen vrijwilligers een belangrijke rol. Zij verrichten het meeste veldwerk voor dit project. Inmiddels zijn enkele tientallen vrijwilligers actief betrokken en daarnaast geven individuele burgers af en toe een waarneming door. Het beeld over het voorkomen van zoogdieren in de provincie Utrecht is daardoor een stuk completer geworden. Echter, er zijn nog soorten en gebieden waarvan waarnemingen ontbreken, terwijl die wel worden verwacht. Dat is jammer, want hierdoor ontstaat een verkeerd beeld over de ligging van belangrijke zoogdiergebieden. Voor de uitvoering van het natuurbeleid van de provincie, maar ook voor de uitvoering van het ruimtelijk ordeningsbeleid van de provincie in meer algemene zin, is informatie over het voorkomen van beschermde zoogdieren belangrijk.

Eén van de zoogdiergroepen waarvan het verspreidingsbeeld verre van compleet is en die tevens zowel in nationale, als in internationale wetten een hoge beschermingsstatus geniet is de groep van de vleermuizen. De oorzaken voor het onvolledige verspreidingsbeeld zijn:

- vleermuizen zijn klein (maximaal de grootte van een spreeuw);
- vleermuizen zijn nachtactief;
- voor het vinden en herkennen van vleermuizen is (vaak) speciale apparatuur nodig (netten of bat detectoren);
- voor het op naam brengen van dieren is ervaring nodig.

Hierdoor zijn er maar weinig mensen die zich spontaan richten op het inventariseren van vleermuizen. De Vleermuiswerkgroep Utrecht heeft bijvoorbeeld slechts negen actieve leden, die zich voornamelijk bezighouden met het tellen van vleermuizen in winterverblijven. Daarnaast wonen verspreid in de provincie enkele mensen die ook enige ervaring met vleermuisinventarisaties hebben, o.a. in het kader van hun werk bij ecologische adviesbureaus.

Om het aantal mensen dat vleermuizen kan inventariseren te verhogen, zodat er meer menskracht is om het voorkomen van vleermuizen in de provincie Utrecht in kaart te brengen, heeft de Zoogdiervereniging in 2011 in opdracht van de provincie twee activiteiten georganiseerd. Het betrof:

1) het werven en opleiden van vrijwillige vleermuisinventariseerders;
2) het veldwerk van deze vrijwilligers richten op enkele belangrijke gebieden.

Belangrijke gebieden zijn gebieden waar veel vleermuizen of bijzondere soorten te verwachten zijn en waar ingrepen in het landschap op stapel staan. Zo'n gebied is de omgeving van Baarn en Soest.

De omgeving van Baarn en Soest ligt op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug naar de lager gelegen delen en meer open delen van de Eem. In deze overgangen komen naar verwachting veel vleermuissoorten voor. In het gebied wonen weinig vrijwilligers en er zijn hier recent geen

gebiedsinventarisaties meer uitgevoerd. Daarom is dit gebied uitgekozen voor een cursus over vleermuizen inventariseren.

2 WERKWIJZE

Om zowel gericht gegevens uit het onderzoeksgebied te krijgen, als om vrijwilligers te trainen werd in dit gebied een uitgebreide vleermuiscursus opgezet. Deze bestond uit vijf instructie avonden, waarvan één een gehele nacht, en een cursusweekend. Tijdens het cursusweekend werd gedurende twee nachten (vrijdag op zaterdag en zaterdag op zondag) naar vleermuizen gezocht. Overdag kregen de cursisten lessen over de biologie en ecologie van vleermuizen, inventarisatiemethoden en het herkennen van vleermuizen aan hun roep.

Figuur 1. Eric Jansen vertelt over vleermuizen tijdens het cursusweekend.

Aankondigingen voor de cursus en de excursies zijn via diverse kanalen onder de natuurminnende bevolking van Utrecht verspreid. Dit gebeurde via de nieuwsbrief van Zoogdieratlas Utrecht, persberichten naar kranten, radio en tv en via social media zoals Twitter, Facebook en LinkedIn. Uiteraard werd de cursus ook op de websites van de Zoogdiervereniging en Zoogdieratlas.nl aangekondigd.

Tijdens de cursus werden de volgende deelgebieden onderzocht: kasteel Groeneveld, omgeving Lage Vuursche, omgeving Pluismeer, Baarnse bos en Vijverhof (Figuur 2). Paleis Soestdijk, een gebied dat dit jaar niet bezocht kon worden als gevolg van avondvoorstellingen, wordt in 2012 alsnog bezocht.

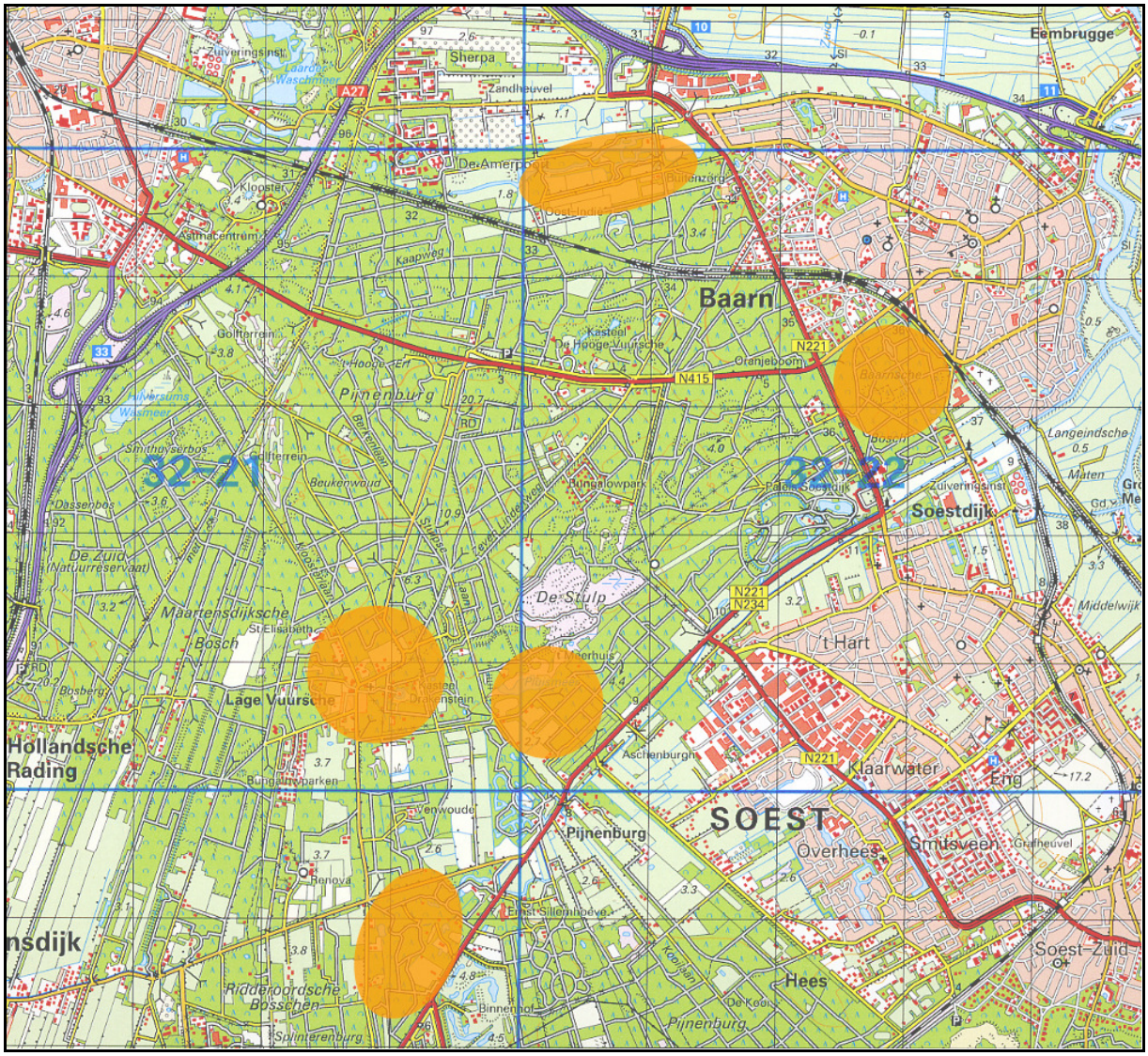

Figuur 2. Ligging van de onderzoekslocaties.

3 RESULTATEN

Deelnemers

In totaal hebben 22 mensen aan de excursies deelgenomen. Hiervan hebben 18 mensen ook aan het cursusweekend meegedaan. Deelnemers kwamen uit de provincie of van net daar buiten.

Weersomstandigheden

Het jaar 2011 was een moeilijk jaar voor vleermuizen en voor vleermuisonderzoekers en hun detectors. De zomer was zeer nat en koud. Dit resulteerde in veel avonden met erg ongunstig weer. Vaak werden het eerste uur enkele vleermuizen gehoord en daarna in het geheel niet meer. Tijdens het cursusweekend was het weer zo slecht dat maar een klein gebied op vleermuizen kon worden onderzocht.

Als gevolg van het slechte weer liepen 7 detectors tijdelijke of blijvende schade op.

Vleermuizen

Tijdens de excursies en de cursus zijn acht vleermuissoorten waargenomen, te weten:

- gewone dwergvleermuis
- ruige dwergvleermuis
- laatvlieger
- rosse vleermuis
- watervleermuis
- franjestaart
- baardvleermuis
- gewone grootoorvleermuis

Er zijn ook nog een paar vleermuizen gehoord die niet op naam konden worden gebracht. Het waren soorten van het geslacht Myotis. Bij enkele van hen twijfelden we tussen baardvleermuis en de zeldzamere Brandt's vleermuis. Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen per soort en per locatie.

Tijdens de cursus werden ook nog 7 zomer- en 7 paarverblijfplaatsen opgespoord. Van 13 andere verblijfplaatsen werd de locatie ongeveer bepaald.

Tabel 1. Vleermuissoorten waargenomen tijdens de excursies en cursus in de omgeving van Baarn en Soest in 2011.

Locatie	Datum	Watervleermuis	Gewone dwergvleermuis	Ruige dwergvleermuis	Rosse vleermuis	Laatvlieger	Myotis spec.	Franjestaart	M. brandti of M. mystacinus	Baardvleermuis	Gewone grootoorvleermuis
Kasteel Groeneveld	6-5-2011	2	27	6	6	3					
Kasteel Groeneveld	22-7-2011		37		10	4		1	2		1
Kasteel Groeneveld	12-8-2011	1	21	7	35	1	2	1			
Baarn-Baarnse Bos	22-07-11	>5	>9		4	3	2				
Lage Vuursche e.o	10-6-2011		>32	3	1	2	1				
Vijverhof	24-6-2011	2	>44						4	1	2

Tabel2 . Opgespoorde vleermuisverblijfplaatsen. Eerste getal zomerverblijfplaatsen, tweede getal het aantal paarverblijfplaatsen

	Gewone dwerg-vleermuis	Ruige dwerg-vleermuis	Rosse vleermuis	Gewone grootoor-vleermuis	Water-vleermuis
Kasteel Groeneveld	0 + 3	0 + 3	4 + 3	0 + 1	0
Vijverbos	1 + 1	0	0	1? + 0	0
Baarnse bos	0	0 + >2	0? + 1	1 + 0	0
Lage Vuursche e.o	1 + 4	0 + 1	0	0 + 0	0

Tijdens de inventarisatieavonden werden relatief weinig gewone dwergvleermuizen gehoord. Bijzonder waren de waarnemingen van baardvleermuizen op de Vijverhof en meerdere waarnemingen van franjestaarten in het kasteelbos Groeneveld. Opvallend was ook de aanwezigheid van een aantal ruige dwergvleermuizen bij Lage Vuursche. Deze soort wordt normaal niet zover op de Heuvelrug waargenomen. Ook bijzonder opvallend was de afwezigheid van watervleermuizen op Kasteel Groeneveld. Het is onduidelijk of dit samenhangt met het voor Myotis-vleermuizen ongunstige bomen- en parkbeheer of met de waterkwaliteit. Bij beter weer was er waarschijnlijk nog wat meer gevonden.

4 CONCLUSIE

Ondanks het slechte weer was de opkomst en het enthousiasme van de deelnemers groot. Niet alleen hebben ze goede ervaringen met algemene vleermuissoorten opgedaan, zoals gewone dwerg-vleermuizen, laatvliegers, rosse vleermuizen en watervleermuizen, maar ook hebben ze voor het eerst franjestaarten, baardvleermuizen en gewone grootoorvleermuizen gehoord. Daarnaast konden zij veel ervaringen opdoen met het herkennen van de verschillende typen van vleermuisgedrag aan de hand van geluiden.

Het doel van de excursies en cursus om meer vrijwillige waarnemers te krijgen die ook zelfstandig op pad kunnen is gehaald. Enkele deelnemers hebben namelijk later in het zelfde gebied op eigen gelegenheid nog wat terreinen geïnventariseerd. Zij hebben hun waarnemingen via Waarneming.nl doorgegeven. Tevens hebben enkele deelnemers (6) meegewerkt aan de monstertochten die in voorjaar en zomer 2011 op verschillende plaatsen in de provincie plaatsvonden. Tijdens deze monstertochten werd 's nachts langzaam met een auto of fiets een bepaalde route afgelegd, terwijl een bijrijder met een bat detector naar actieve vleermuizen luisterde. Op deze manier zijn bijna 400 kilometerhokken (gebieden van 1x1 km) in de provincie Utrecht op vleermuizen geïnventariseerd. Een zeer goed resultaat.

Om het enthousiasme van de deelnemers vast te houden worden ook in 2012 inventarisatie activiteiten voor hen georganiseerd. Daaronder in ieder geval wederom monstertochten en een excursie op het terrein van Paleis Soestdijk.